

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

**“O‘ZBEK XALQ MUSIQA SAN’ATI VA
IJODIYOTINING TARIXIY ILDIZLARI,
ZAMONAVIY TARAQQIYOT
TENDENSIYALARI”**

mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy anjuman materiallari

2023-yil 23-sentabr

Бухоро – 2023

O‘zbek xalq musiqa san’ati va ijodiyotining tarixiy ildizlari, zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari” // Mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy anjumani. Buxoro “Durdona” nashriyoti, 2023.

Anjumanning dasturiy qo‘mitasi

O.X. Xamidov	BuxDU Universitet rektori, rais;
T.H. Rasulov	BuxDU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais muovini;
A.R. Zokirov	O‘zMMSI O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
F.N.Nurulloyev	Ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirish departamenti boshlig'i
S.S.Azimov	BuxDU San’atshunoslik fakulteti dekani.
T.I. Rajabov	BuxDU Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi mudiri.
D.Yu.Ro‘ziyev	Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi professori, a‘zo;
B.I.Mustafoev	Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi dotsenti, a‘zo;
O.M.Axmedova	Yu.Rajabiy O‘zMMSI Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, f.f.n., professor v.b
A.S.Sunatillayev	Yu.Rajabiy O‘zMMSI O‘zbek milliy musiqa san’ati instituti Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo‘lim boshlig‘i.

Anjumanning tashkiliy qo‘mitasi:

1. T.H. Rasulov BuxDU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais;
2. O.I. Karimov BuxDU Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi dotsenti;
3. O‘.U. Rashidov BuxDU Moliya va iqtisodiyot ishlari bo‘yicha prorektor, a‘zo;
4. F.N. Nurulloyev BuxDU Ilmiy tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirish departamenti boshlig‘i, a‘zo;
5. Sh.B.Nurlibayevna. Yu.Rajabiy O‘zMMSI “O‘zbek maqomi tarixi va nazariyasi” kafedراسi mudiri
6. T.I. Rajabov BuxDU Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi mudiri.
Yu.Rajabiy O‘zMMSI O‘zbek milliy musiqa san’ati instituti
7. R.I.Oripova “Tillar, ijtimoiy-gumanitar fanlar va jismoniy madaniyat” kafedراسi mudiri
8. Sh.X.Kamolov BuxDU Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi katta o‘qituvchisi, a‘zo;

Mas‘ul muharrir:

B.I.Mustafoev Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi dotsenti

Taqrizchi:

D.Yu.Ro‘ziyev Musiqa ijrochiligi va madaniyat kafedراسi professori

1. Восприятие пространства. Здесь важно обучение будущих педагогов – художников правильному видению, умению средствами тона и цвета на двухмерной плоскости отображать трехмерную форму. Необходимым условием формирования у студентов восприятия пространства является воспитание глазомера. Второе условие – развитие зрительной памяти, как необходимого профессионального качества художника – педагога.

2. Глубокое изучение перспективы, особенно линейной и умелое её применение в определении пропорций как простых, так и сложных пластических форм (фигуры человека, ландшафта и др.). Особенно важны для студентов первоначальные сведения о наблюдательной перспективе, в частности перспектива куба, многоугольника, окружности. Нужно учитывать важность умения изображать без применения чертежных инструментов окружности и эллипса.

3. Форма, объём и конструкция в рисунке. Здесь основная задача рисовальщика заключается в умении перспективного изображения формы, передаче основных характерных особенностей предметов и объектов. [2, 20 с.];

Средство выражения – линия и штрих. Овладение определёнными техническими навыками передачи объёма натуры непосредственно связана с умением средствами тона передачи как положения в пространстве, так и объёмных форм. Важное значение имеет овладение студентами конструктивным рисунком.

4. Перспективные линии. В становлении художника педагога роль набросков и зарисовок имеет определяющее значение. Умение выполнить краткосрочный рисунок, набросок, сделать быструю зарисовку нужного объекта (фигуры в динамике, интерьера и др.) воспитывает глазомер и композиционные навыки будущего педагога - художника, способствует созданию в дальнейшем различных композиционных ансамблей. [3, 106 с.];

Использованная литература:

1. С.Ф. Абдуллаев., С.С. Абдуллаев., Ў.Т. Ёдгоров. Қалам тасвир. Ўқув қўлланма. - Т.: Бухоро босм, 2019. – 216 б.
2. Рисунок. Живопись. Композиция. Хрестоматия. Сост. Н.Н. Ростовцев, С.Е. Игнатьев, Е.В. Шорохов. Уч. пособие. – М.: Просвещение, 1989. - 207 с.
3. Неменский Б. Мудрость красоты. О проблемах эстетического воспитания. Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987. -255 с.

BUXORO ANANAVIY ZARGARLIK SAN'ATI. ALISHER XAYDAROV IJODI

Azimova Muhayyo Barotovna
Dotsent Buxoro davlat universiteti
+998939681115
m.b.azimova@buxdu.uz

Uzbekiston xalq amaliy-bezak san'atining qadimgi markazlaridan biri Buxoro maktabidir. Ko'p asrlar davomida Buxorolik hunarmand ustalar bu san'atning, boy hamda rang-barang amaliy-badiiy an'analarini yaratib, rivojlantirib kelgan.

Buyuk Ipak yo'li chorhasida joylashgan Buxoro bu san'atning barcha turlari bo'yicha, moda taqatuvchilik vazifasini bajarib kelgan. Asrlar davomida halq ustalari tomonidan yaratilgan noyob buyumlar, xalqning maishiy hayoti bilan bogliq holda uning estetik va manaviy ehtiyojlariga ham javob bergan.

XX asrga kelib ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarning, o'zgara borishi bilan bog'lik hodisalar xalq ustalarining kamayishiga hunarmandchilik buyumlarining iste'moldan chiqishiga olib keladi. Amaliy bezak san'ati an'alari sanoqli ustalar ijodida o'zining ko'p asrlik an'anaviy ko'rinishini, mualliflik va kasbiy mahorati darajasini saqlab qoldi. Xalq amaliy-bezak san'ati ko'p asrlik ananalarning saqlab qolishini hamda rivojlantirilishi natijasida Buxoroliklar bu

san'atning o'ziga, xos bulog'idan bahramand bo'lib, ajdodlarga munosib yuksak ehtirom ko'rsatib, ijodiy boyitgan holda davom ettirmoqdalar.

Vatanimiz mustaqillikka erishgandan so'ng ananaviy hunarmandchilik taqdiri tubdan o'zgardi va xalq amaliy-bezak san'ati rivoji yangicha mazmun kasb etib, erkin rivojlanish pallasiga kirdi. Xalq ustalariga e'tibor har kachongidan ko'ra, ortdi. Merosni, an'anaviy milliy qadriyatlarni avaylab-asrab, hunarmandlarga g'amxo'rlik davlat siyosatiga aylandi. Jumladan, milliy madaniyatni pivojlantirishda xalq badiiy madaniyatini rivojlantirishda xalq badiiy hunarmandchiliklari va amaliy san'atning ahamiyatini oshirish, qo'lda ishlanadigan yuksak badiiy buyumlarini tayyorlash asriy ananalarini va o'zicha turlarini qayta tiklash hamda xalq hunarmandlariga davlat tomonidan madad ko'rsatish maqsadida 1997 yil 31 martda Xalq badiiy hunarmandchiliklari va amaliy san'atini yanada rivojlantirishni davlat yo'li bilan qo'llab-quvvatlash chora - tadbirlari to'g'risida gi farmoni chiqdi. Natijada madaniyatni tiklash, saqlab qolish niyatida hunarmandchilik va, xalq, amaliy bezak san'ati sohasidagi ishlab chiqarishda, ananaviylikni tiklash tabiiy jarayonga aylandi, xalq ustalarining ijtimoiy huquqiy maqomi ham sezilarli darajada o'zgardi.

Xalq amaliy bezak san'atining zargarlik barcha davrlarda O'zbekiston xalq amaliy san'atining, ustalar tomonidan hozirga qadar saqlab kelingan va rivojlangan turidir. Xalq orasida yer yuzida birgina bo'lsada ayol zoti bor ekan, zargarlik hunari o'lmaydi" degan naql bor.

Bu hunarning qadimgi markazlaridan biri Buxoro maktabidir. San'atshunoslar tomonidan Buxoro vohasidan topilgan zeb-zinatlarning qadimgi namunalari eramizdan avvalgi II ming yilliklarga borib taqaladi. "Zamonbobo madaniyati" deb fanga, kirgan yodgorliklar orasida qimmatbaho tosh va oltindan tayyorlangan ayollar taqinchoqlari bunga, asos bo'ladi. Eramizdan avvalgi VI asrga Kuyumozor hududidan topilgan ayollar kiyimi tugmalari va ayollar sirg'asi oltindan konussimon shomida yasalgan bo'lib, turmalin toshi bilan bezalgan. O'rta asrlar va ayniqsa, XIX asrga kelib zargarlik san'ati saroy hunarmandchiligi darajasiga ko'tarildi. Shu asrning oxirlarida hunarmandchilik markazi Buxoro shahrida 400 dan ortiq usta, zargarlar faoliyat olib borishgan. Ulardan yigirmatasi saroy hunarmandlari bo'lib, ark qo'rgonida, Kushbegi bolo-yuqori kushbegi hovlisida saroy ayollari va oilasi uchun qimmatbaho buyum va taqinchoqlar tayyorlashgan, mohir saroy zargarlari orasida, usta Nasrulloboy, usta Nabi, usta Kosimjon Mirokov, Sadridin binni Pochcho va boshqalar mashhur bo'lishgan.

Buxoro zargarlari yasagan buyumlarni nafaqat mahalliy aholi va saroy ayollari, qolaversa Buyuk ipak yo'li orqali savdoga chiqarilganlarini Garb va Sharq mamlakatlarida ham sevib xarid qilishgan. Savdo yo'li chorahasida joylashgan Buxoro sharif shahrining qadimgi markazida maxsus yopiq bozor, "Toki zargaron"- zargarlar rastalari joylashgan tokning faoliyat ko'rsatishi, ham zargarlik hunari bu yerda yuksak daraja rivojlanganidan darak beradi Bu yerda joylashgan zargarlik ustaxonalarida, qimmatbaho toshlardan turli xil buyum va ayollar zeb-zinatlari yasalgan. Buxoro zargarlari azaldan oltinni quyoshning sehrli yog'dusiga qiyos qilganlar. Kumushda maftunkor oying jamolini ko'rganlar.

XX asr boshlaridagi to's-to'polon va to'ntarishlar oqibatida, zargarlik san'ati ham inqirozga yuz tutdi. Hunarmandlar taqib qilindi, ko'plari quloq qilindi. Ildizi ming yillarga, borib Taqalgan zargarlik ham inqirozga yuz tutdi. Fakatgina, istiqloq tufayli uning qadimiy maktablari, ananalari qayta tiklanib, rivojlana boshladi.

Usta zargar Alisher Xaydarov Buxoro zargarlik maktabining oldingi ananalarini qayta tiklab unga yangicha mazmun bilan boyitgan mohir ustadir.

Usta zargar Alisher Xaydarov zargarlik san'ati tarixini hamda alifbosini yaxshi bilgani uchun an'anaviylikni zamonaviylik bilan uygunlashtira oldi, natijada, tez orada nom chiqardi. U bu hunar sirini bobosi mohir usta zargar Abdunosir otadan o'rgandi. Bobosi ruhini shod etish maqsadida oliygohni tugatgan Alisher, zargarlik hunariga o'zini bag'ishladi. Mana o'ttiz yildan oshdiki, u doimo izlanuvda. U erishgan muvafaqiyatlari bilan chegaralanib qolmay tinmay o'z ustida ishlaydi. Mingdan ortiq zargarlik san'ati xazinasiga ega bo'lgan Buxoro Davlat muzey kutubxonasida namoyish etilayotgan har bir eksponatni sinchiklab o'rganib, undan ilhom olib, yangi asarlar yaratdi.

Usta o'z ijodiy kompozitsiyasini namoyon qilish uchun buyumni bezashda tabiiy go'zallik bilan mahoratini uzviy qo'shib olib boradi.

U yasagan zebi-ziynat taqinchoqlar vazifasiga ko'ra, bir necha guruhga bo'linadi. Bular: boshga, peshonaga, jag'ga, buyinga, gardonga sochga taqiladigan, soch bilan o'riladigan, quloqqa, bo'yinga, ko'krakka, belga, qo'lga barmoqqa, oyoqqa taqiladigan taqinchoqlardir. Usta Alisher Xaydarov o'z o'tmishdoshlarining usul va ananalariga avaylab munosabatda bo'ladi, ayni mahalda zamonaviy ruhni ham hushyorlik va ziyraklik bilan ilg'aydi. Alisher Xaydarov ko'p yillardan buyon ushbu yo'nalishda ish olib bormoqda hamda bu borada ma'lum muvaffaqiyatlarga erishdi.

Iqtidorli zargar qachonki ijod qila olsa, yangilik yarata olsagina u yangidan-yangi marralarga erishadi.

Zargarlik sohasida har bir buyurtmachi, buyurtmasini yagona nusxada bo'lishini istaydi. Bu esa ustaga katta mas'uliyat yuklaydi. Usta, ixtiyoridagi madan tosh, bo'yoq, emal olov harorati ostida joy-joyiga qo'yilishi, bir-biri bilan uyg'unlashgan holda yaratilgan buyumga noziklik, mayinlik va ulugvorlik baxsh etadi.

Alisher Xaydarovning umr yuldoshi Gulshoda Gulomova o'gillari Shahzod, Mirshod va Abdunosirlar ota kasbini davom ettirib, uylaridagi mo'jazgina, ustaxonada ijod qilishadi. Shogirdlar uchun esa alohida xona va zargarlik stollari jihozlangan. Alisher Xaydarov "Xunarmand" uyushmasiga azosi qariyb o'ndan ortiq shaxsiy ko'rgazma va yigirmadan ortiq xalqaro ko'rgazmalarda ishtirok etib, o'z mahoratini namoish qildi, mukofotlar va diplomlar bilan takdirlandi.

2009 yilda uning hayotida unutilmas voqea sodir bo'ldi. Alisher Xaydarov "Tashabbus 2009" ko'rik tanlovi Respublika bosqichida "Eng yahshi hunarmand" nominatsiyasi g'olibligini ko'lga kiritdi. Prezident sovg'asi yengil avtomashina sovg'a qilindi. Usta, zargarining ishlari ko'rgazmasi keyingi o'n yil mobaynida AQSh ning Santa Fe shahrida, Fransiya, Rossiya, Xindiston, Pokiston Eron, Qozog'iston, Qirgizistonda YUNESKO va KAKSA tashkilotlari tashkil qilgan xalqaro ko'rgazmalarda muntazam ravishda, Namoiish qilinib keladi.

Zargarining istagi XVIII-XIX asrlarda Samarqand va Buxoro zargarligiga xos an'ana va uslublarni qayta tiklab, o'zbek zargarlik san'atini yanada rivojlantirishdir.

Ustaning sevimli uslublari quyma cho'kichlash, urib toblash, sim to'qima, qolin bosma, qadama, kandakori zarhallash, siyohiy saqich, o'yma naqsh, folga va boshqalar. U kumush va oltindan yasalgan taqinchoqlarni asl marjon, dur, firuza qimmat baho tosh parchalari, zumrad, lal xar xil rangli toshlardan zeb berib, go'zal naqshlar bilan boyitadi.

Usta yasagan 500 dan ortiq zargarlik buyumlari 100 odan ortiq nomlar bilan yuritiladi.

Zargar Alisher Xaydarovning ishlari Yaponiya, AQSH, Fransiya, Berlin muzeylariga, Uzbekiston amaliy san'ati muzeyi va ko'plab shaxsiy jamlanmalarga sotib olingan. Bu usta mahoratining yuksakligidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.Sh. Baqoyev Amaliy bezak san'ati. «Durдона», Buxoro - 2021.
2. B. Xolmatov. Naqqoshlik. O'quv qollanma. Toshkent-2007.
3. N.V. Babushkina. Zolotoye shityo. Moskva-2003

TASVIRIY SAN'ATDA QOBILIYAT VA IJOD PSIXOLOGIIYASI

G.R. Ostonova

Buxoro davlat universiteti San'atshunoslik fakulteti
Tasviriy va amaliy san'at kafedrası p.f.f.d.(PhD), dotsenti
gulshod.ostonova.82@mail.ru

*Kunlik ijodkor – bu san'atkor,
Ijodkor san'atkor – bu rassomdir.*

Yoshlarni jahon andozalariga javob beradigan barkamol etib tarbiyalashda tasviriy san'at, xususan, qalamtasvir fani alohida ahamiyat kasb etadi. Bu esa, o'z navbatida, oliy va o'rta

Абдуллаев Сухроб Сайфуллаевич. ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ РИСУНКУ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО КУРСА НАПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ «ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО И ИНЖЕНЕРНАЯ ГРАФИКА».....	172
Azimova Muhayyo Barotovna. BUXORO ANANAVIY ZARGARLIK SAN'ATI. ALISHER XAYDAROV IJODI.....	174
G.R. Ostonova. Tasviriy san'atda qobiliyat va ijod psixologiyasi.....	176
Bakayev Shodijon Shokirovich. BUXORO ME'MORCHILIK MAKTABINING XVI ASRDAGI TADRIJI VA O'ZIGA XOSLIGI.	178
Avliyakulova Nafisa Muzafarovna. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORLASH KONSEPSIYASINI YARATISHDA O'QITUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISH.....	181
Jumayev Qoryog 'di Jo'rayevich. P.P. Benkov o 'zbek rangtasvirining asoschisi.....	183
Ёдгоров Н.Ж. Бухоронинг маданий тарихий меросини асрашдаги муаммолар ва ечимлар.....	185

PROFESSOR BAXROM XUDOYNAZAROVICH MADRIMOV XOTISASIGA BAG'ISHLANGAN MAQOLALAR.....187

Иноятлов С.И. Хоразму Бухорони якқадам қилган забардас санъатшунос олим	187
С.Қ.Қахҳоров. Кўхна Хиванинг сеvimли фарзанди эди.....	188
Дурдимурод Дурдиев. Меҳнаткаш олим, моҳир педагог, самимий инсон эди.....	189
С.Ф. Абдуллаев. Волшебная сила музыки.....	189
Тўхтасин Ибодович Ражабов. Устозлик буюк мақом.....	192
Баротов Ш.Р. Саодатли санъаткор ва иқтидорли олим эди... ..	193
Б. Мустафоев. Самимий дўст, бағри кенг устоз ва фидойи раҳбар эди.....	194
А.М.Кадиров. Хоразмнинг илм-маърифатли фарзанди эди... ..	195
Мухторов Э.М. Хоразм мусиқа санъатини Бухорога олиб кирган олим.....	197
Азимов Санжар Самадович. Мардлик, садоқат феъллида бор.....	198
Аскар Хидиров. Икки юрт фарзанди.....	199
Said Volta-Zoda Saidiy. Namkasblar do'sti, shogirdlarning muhtaram ustozlari edi!.....	199
Давлатназар Юсупов. Шогирдлар камоли - устоз қувончи	200
Рахимов Б. Садоқатли дўст инсон ҳаётининг мустаҳкам таянчи	201
Мухамедов Тўлқинжон Джураевич. Санъатни илмга боғлаган олим	202
Ш.У.Норова. Ко'ҳна Хоразмдан yangragan sado	204
Қодирова Машҳура. Санъат фидойиси эди... ..	205
A.A.Xaydarov. Sermahsul musiqashunos olim	205
Umurova Ma'rifat Yoshiyevna. Sharafli maqsadlarga umr baxshida qilgan ustozlar hamisha xotiramizda yashaydi.....	206